

Incestdebatten i Sverige 1982–96

Gabriella Nilsson

Institutionen för kulturvetenskaper. Avdelningen för etnologi
Lunds universitet

I den här artikeln studeras incestdebatten i Sverige under perioden 1982–96. Med utgångspunkt i ett diskursteoretiskt perspektiv undersöks politiska processer, kunskapsproduktion och kamp om tolkningsföreträde i relation till hur incest definierades, debatterades och hanterades. Materialet är enskilda aktörers eller hela organisationers diskursiva praktiker, så som de kom till uttryck i publicerad text. Först identifieras en period av pionjärskap och opinionsbildning, där kritik riktades mot det socialmedicinska avvikarperspektiv som dominerat under lång tid. Under den här fasen var incest som kvinnofråga, respektive incest som barnfråga två parallella, perspektiv. Därefter beskrivs en period av byråkratisering och handlingsorientering som resulterade i ett explicit tolkningsföreträde för barnperspektivet med syfte att stärka barns rättstrygghet. Slutligen beskrivs en period av motstånd och bakslag. Kritik kom att riktas mot det samhälle som upplevdes utsätta oskyldiga män för rättsövergrepp, och mot ”kvinnorna” (mödrar, kvinnliga professionella och kvinnorörelsen) som ansågs ha fått för mycket makt. På ett analytiskt plan diskuteras hur kampen om tolkningsföreträde i synen på incest kan förstås som ett uttryck för en generell könspolitisk problematik.

Nyckelord: Politik, kamp om tolkningsföreträde, diskursteori, incest

Vad är incest?

I mars 1982 sändes TV-programmet *En skam utan like* i svensk television (TV1 1982). Programmet handlade om incest, som beskrevs vara både vanligare och skadligare än vad som tidigare antagits. Programledaren Karin Wilhelmsson berättade att incest var en vanlig form av barnmisshandel som

startade tidigt och pågick länge. Det gavs flera exempel från verkligheten; ett var en nu vuxen kvinnas berättelse om de övergrepp fadern utsatt henne för. Hennes första minne av övergreppen var från fyraårsåldern och de fortsatte tills hon blev arton och rymde hemifrån. Kvinnan berättade om sin ångestfyllda uppväxt, hur hon trott att övergreppen var ett straff för något hon själv gjort; hur hon inte vill umgås med jämnåriga för att hon skämdes över att vara annorlunda; hur övergreppen satt kroppsliga spår i vuxen ålder i form av muskelproblem (TV1 1982).

Före 1980-talet dominerades den vetenskapliga kunskapen om incest i Sverige av ett tydligt avvikarperspektiv. Alla inblandade parter vid fall av incest betraktades som avvikare i psykisk, intellektuell och/eller social bemärkelse. I rättspsykiatern Olof Kinbergs, socialmedicinaren Gunnar Inges och samhällsvetaren Svend Riemers bok *Incestproblemet i Sverige*, beskrevs incest, till följd av sin ringa omfattning, vara en "kuriösitet" (1943:11). Det fåtal fall som ändå fanns förklarades av trångboddhet i kombination med alkoholism eller intellektuella defekter (Kinberg, Inge & Riemer 1943). Boken skrevs redan på 1940-talet, men kom att ha bibehållet stort inflytande under minst trettio år. Utgångspunkten här är att det perspektiv på incest som författarna representerade utgjorde en hegemonisk sanning fram till början av 1980-talet.

Syftet i den här artikeln är att, från ett konstruktivistiskt perspektiv på kunskap och sanning, undersöka politiska processer, kunskapsproduktion och maktutövning i relation till hur incest definierades, debatterades och hantearades från 1980-talet och framåt. Empiriskt fokuserar artikeln på kamp om tolkningsföreträde på mikronivå så till vida att det som studeras är enskilda aktörers eller hela organisationers diskursiva praktiker, retoriska strategier och politiska handlingar, så som de kom till uttryck i text. Mer konkret: vad, hur och varför skrev de om incest? Frågeställningen är hur synen på, och hanteringen av incest kom att förändras under den här perioden och varför? På en analytisk nivå väcks frågan hur kampen om tolkningsföreträde kan förstås som ett exempel på en mer generell problematik som har med kön och makt att göra.

Avgörande för att förstå det, över tid, starkt skiftande förhållningssättet till incest, är insikten att även definitionen av vad incest *är* förändrats i samma utsträckning. I boken *Incestproblemet i Sverige*, liksom i det fåtal övriga texter som behandlade incest före 1980-talet (t.ex. SOU 1953:14 och SOU 1976:9), saknades ett uttalat makt- och konfliktperspektiv. Incest var inte primärt ett sexuellt övergrepp som den vuxne utsatte barnet för, utan en ömsesidig sexuell

relation mellan vuxna medlemmar ur samma familj. I den mening incest från det här perspektivet uppfattades som ett problem, var det snarast utifrån en arvsogenetisk aspekt. Parallellt med detta, kom synen på sexualitet redan från 1940-talet, men i synnerhet under 1960-talet, i allt större utsträckning att präglas av ett sexualliberalt perspektiv. Det primära målet var att öka individens frihet och möjlighet att utöva sin sexualitet utan att hindras av en förlegad moralsyn (Lennerhed 1994). Det här synsättet präglade även förhållandet till incest. Eftersom den politiska viljan vid den här tiden uttryckligen var att anpassa sexualbrottslagstiftningen till den nya tidens syn på sexualitet, föreslogs till och med en avkriminalisering av incest (SOU 1976:9, jfr Nilsson 2009)¹.

När intresset för incest väcktes på 1980-talet var konfliktperspektivet tvärtom själva huvudsaken, inte minst som en konsekvens av den debatt som våldtäktsbrottet väckt bara några år tidigare (se Nilsson 2009). Incest var nu per definition ett övergrepp eftersom relationen mellan familjemedlemmar alltid ansågs vara präglad av makthierarkier, ordnade både i termer av ålder och av kön. Till en början avsåg incestbegreppet, i linje med den lexikala definitionen, de övergrepp som skedde inom familjen. Efterhand kom ordet incest även att användas för att beskriva sexuella övergrepp mot barn i en bredare bemärkelse och omfatta andra maktrelationer än den inom familjen, såsom den mellan barn och förskollärare, idrottsledare eller vänner till familjen. I den här artikeln intresserar jag mig för den betydelse incestbegreppet gavs i varje specifik kontext, t.ex. genom att den vidare definitionen snävades in på olika sätt beroende på perspektiv och politiskt intresse för frågan. Följaktligen används begreppet empirinära.

Incestdebatten och dess avgränsning

TV-programmet *En skam utan like* kan betraktas som startpunkten för femton år av ökat samhälleligt fokus på incest i Sverige, en period som har kommit att kallas incestdebatten (Gill-Wettergren & Gill 1985, Martens 1989, Hallberg & Rigné 1994, se Nilsson 2009). I den här artikeln beskrivs incestfrågans kunskapsmässiga och politiska utveckling under de här femton åren, närmare bestämt 1982–96. Valet att avgränsa beskrivningen av incestdebatten till den här perioden hänger samman med att en förtätning av antalet texter om incest under de här femton åren kan konstateras både i Sverige och i andra länder (jfr Kitzinger 2004). Det hade eventuellt varit möjligt att utsträcka perioden till att

omfatta tiden fram till 1998, eller till och med 2000, men stora delar av den debatt som fördes efter 1996 handlade inte längre uttryckligen om incest. I stället flyttades fokus antingen mot det psykologiska begreppet bortträngda minnen eller till nya brottskategorier där barn var involverade, såsom barnpornografi och sexturism, helt nya teman som var allt för stort för att inkluderas i studien.

I vissa avseenden är beteckningen incestdebatten träffande. Perioden kännetecknas av det stora utrymme som frågan fick på många olika diskursiva eller mediala arenor (Kitzinger 2004). Men det innebär inte att incestdebatten var *en* avgränsbar debatt, utan snarare olika, kontinuerligt pågående men skiftande debatter. Det innebär inte heller att incestdebatten var synkron så till vida att inte vissa perspektiv tydligt dominerade under perioden. Det är snarare möjligt att hävda att olika förklaringsmodeller, mer eller mindre ”i tur och ordning” kom att dominera och i förlängningen inverka på hur samhället hanterade problemet. Från det här perspektivet kan incestdebatten förstås som bestående av olika faser i en politiskt konstruerad kunskapsprocess – från synliggörande och politisering via handlingsorientering och byråkratisering till en period av motstånd, kritik och bakslag. Den här indelningen har även synliggjorts i liknande studier av incestdebatten i andra länder, såsom i den brittiska professorn i medie- och kommunikationsvetenskap, Jenny Kitzingers bok *Framing Abuse* (2004).

Det ökade intresset för incest var inte ett svenskt fenomen utan hade sin samtida motsvarighet i andra länder i Europa och i USA. Det sätt på vilket frågan upptäcktes, hanterades och diskuterades i Sverige liknade på många sätt processen i andra länder. Det som den svenska sociologen Nea Mellberg beskriver som en övergång från tigangets till talandets tid vid mitten av 1980-talet i Sverige (Mellberg 2002, jfr Carlsson 2009) hade i USA ägt rum redan vid slutet av 1970-talet (Hacking 2000). Där gjordes incestfrågan till en av kvinnorörelsens stridsfrågor redan vid New York Radical Feminists inflytelserika möte 1975 och efter det utkom ett antal feministiska böcker i ämnet (Brownmiller 1975, Butler 1979, Rush 1980, Herman 1981).

Även den senare fasen av incestdebatten som karaktäriserades av motstånd – vad den brittiska sociologen Sara Scott beskriver som en återgång från appearance till disappearance – har sett liknande ut i flertalet länder (Scott 2001). Inte sällan väcktes, eller snarare underbyggdes, motståndet mot hur samhället hanterade incestfrågan av olika massmedialt uppmärksammade rättsskandalerna såsom i Bjugn i Norge, Cleveland i England, Oude Pekela i Holland, Rochale i England, Möldrum i Danmark, Ayrshire i Skottland och Södertälje i Sverige

(Hacking 2000, Guillou 2002, Brøgger & Wiig 2003, Kitzinger 2004, Bergenheim 2005). Här vill jag understryka att indelningen av incestdebattens faser ska förstås som en teoretiskt-metodologisk utgångspunkt för analysen, inte huvudsakligen en empirisk beskrivning av ett historiskt skeende.

Teori och metod

Den teoretiska utgångspunkten här, är den konstruktivistiska synen på kunskap och sanning som politiska konstruktioner, beroende av mer eller mindre medvetna politiska beslut, inte objektiva storheter (Torfing 1999). I den här studien innebär detta antagandet att ”kunskapen om incest” inte är något vi vet, utan snarare något vi bestämt (jfr Nilsson 2013). Här utgår jag från de politiska teoretikerna Ernesto Laclau och Chantal Mouffe som beskriver förhållandet mellan objektivitet och politik som en historiskt flytande gräns så tillvida att alla sanningar är politiska men har kommit att förstås som objektiva till följd av politiska processer, strider och maktutövning (Laclau & Mouffe 2008, jfr Winther Jörgensen & Phillips 1999, Torfing 1999). Vägen från att ett perspektiv uppfattas som politiskt till att det framstår som objektivt går för Laclau och Mouffe via hegemonin; en organisering av samtycke som innebär att maktförhållanden naturaliseras och görs självklara samtidigt som eventuella alternativa perspektiv undertrycks.

Omvänt kan vägen från att något framstår som objektivt till att det uppfattas som politiskt sägas gå via dekonstruktionen, som avslöjar inre motsägelser och utvecklade antaganden inom den till synes objektiva sanningen (Winther Jörgensen & Phillips 1999). I diskursteorin är hegemoni och dekonstruktion alltså två komplementära rörelser som bidrar till att synliggöra konstruktionen av kunskap och sanning så som den tar sig uttryck i form av antagonism mellan företrädare för olika perspektiv. Jag argumenterar i den här artikeln för att incestdebatten var en kamp om tolkningsföreträde, så till vida att olika aktörer eller organisationer arbetade med att göra frågan till sin, och där det under periodens faser gjordes betydelsemässiga tillslutningar och som en följd härav, utverkades tillfälliga äganderätter. Incestdebatten förstås alltså som en hegemonisk process där det under olika faser uppstått antagonism och dekonstruktion respektive kunskapsmässiga tillslutningar och hegemoni.

Artikeln bygger på svenskt textmaterial av olika genrer – vetenskapliga och populärvetenskapliga texter, utredningar, styrdokument, debattartiklar,

kursmaterial och medieintervjuer – som publicerats om incest och sexuella övergrepp mot barn under den studerade perioden. Materialet är ett urval av de texter som samlats in inom ramen för arbetet med min doktorsavhandling om politiska föreställningar om mäns våld mot kvinnor under perioden 1976–2000 (Nilsson 2009). Insamlingen har haft som målsättning att vara heltäckande. Den har skett i form av systematiska sökningar i databaser och mediearkiv, i genomgångar av centrala tidskrifters utgivning under perioden (t.ex. *Läkartidningen*, *Psykologtidningen* och Brottsförebyggande rådets tidskrift *BRÅ-Apropå*) och inte minst genom att följa intertextuella referenser. Särskilt viktiga källor har varit texter som skrivits av, eller riktat sig till olika grupper av professionella, liksom officiella styrdokument. Även debattartiklar i nyhetsmedier har visat sig betydelsefulla.

Valet att inkludera många olika genrer motiveras av studiens syfte och metodologiska utgångspunkt där fokus ligger på kunskapsprocessers aktörskap på en mikronivå; intresset av att se texterna som någons verktyg i en konkret kamp om tolkningsföreträde. Den konstruktivistiska utgångspunkten medför att texterna om incest inte betraktas som utsagor om verkligheten utan som kontextuella, diskursiva konstruktioner. Följaktligen ska inte heller analysen i den här artikeln primärt förstås som ett försök till historieskrivning, utan som en studie av politiska processer.

Objektivitet och dekonstruerande praktik

Ovan har TV-programmet *En skam utan like* beskrivits som startpunkten för incestdebatten i Sverige. Det vore emellertid en alltför förenklad beskrivning att ett konfliktperspektiv i synen på incest uppstod och spreds som över en natt. Programmet måste ha producerats för att frågan redan ansågs vara intressant och ha ett nyhetsvärde. Här är det därför relevant att påminna om att kvinnorörelsen, åtminstone från andra halvan av 1970-talet och framåt, i allt högre utsträckning intresserat sig för kvinnors utsatthet för våld i allmänhet och sexuellt våld och våldtäkt i synnerhet (Nilsson 2009, Nilsson 2010). Men även olika professionella grupper hade börjat ge uttryck för en alltmer problematiserad syn på incest (jfr t.ex. Centerwall 1980, Mark 1981, Blomstrand 1982) efter inspiration från amerikansk forskning (Finkelhor 1979, Kempe & Kempe 1979, Justice & Justice 1982). Trots att initiativen till en ny syn på incest i Sverige fortfarande var mycket osäkra och trevande – Vad var incest?

Hur skulle det hanteras? Var det vanligt? – visar de få exemplen att det var möjligt att tänka annorlunda redan vid den här tiden. Incest var inte längre en ”kuriositet” (jfr Kinberg, Inge & Riemer 1943).

På en analytisk nivå är det möjligt att tolka dessa första initiativ i termer av dekonstruktion, som praktiker som öppnade för övergången från, för att använda sociologen Nea Mellbergs begreppspar, tigandets- till talandets tid (Mellberg 2002). Vad som gör TV-programmet särskilt viktigt för att förstå det stora intresset för incest som följde, har att göra med att dekonstruktionen därmed blev offentlig och allmän. Den skedde bokstavligen inför ögonen på en stor del av Sveriges befolkning i ett medium som har konstaterats ha särskilt stor betydelse för att knyta ett konkret budskap till känslor (Bourdieu 2000). Dessutom innebär medielogiken att olika medier gärna återger de nyheter som konkurrenterna presenterar (Strömbäck 2000, jfr Kitzinger 2004), varför, vilket pedagogen Peter Gill kritiskt påpekade bara några år senare, massmedia-bollen härmed sattes i rullning (Gill-Wettergren & Gill 1985).

Att tala om dekonstruktion förutsätter att den sanning som utmanas har en dominerande position i en viss historisk kontext. Att vi, med Laclau och Mouffe, har att göra med något som uppfattas vara en objektiv sanning. Som beskrivits inledningsvis hade det socialmedicinska perspektiv som fördes fram i boken *Incestproblemet i Sverige* redan 1943 stort inflytande över allt som skrevs i frågan under de kommande decennierna, vilket kan betecknas som ett tydligt tolkningsföreträde. Även i texter som utgick från ett sexalliberalt perspektiv, kunde den socialmedicinska beskrivningen av incest integreras på ett oproblematiskt sätt, till följd av dess avsaknad av konfliktperspektiv.

Laclau och Mouffe beskriver objektiva sanningar som bortglömd politik, så till vida att de en gång i tiden fått sin dominerande position genom stridigheter och maktutövning (Laclau & Mouffe 2008). Vad som ses som motivet till det hegemoniska undertryckandet av alternativa sanningar i de enskilda fallen, kan variera beroende på kritikerns politiska utgångspunkt. I *En skam utan like* beskrevs avsaknaden av ett konfliktperspektiv i synen på incest som en medveten underlåtenhet. Från två olika politiska positioner, ett feministiskt perspektiv och ett barnperspektiv, hävdades att den befintliga vetenskapliga kunskapen om incest inte bara var felaktig utan ett resultat av att manssamhället respektive vuxenvärlden medvetet förtigit ett allvarligt samhällsproblem.

Tystnadens konspiration och en svikande vuxenvärld

En av de medverkande i TV-programmet och den jag vill se som den, vid den här tiden, främsta företrädaren för ett feministiskt perspektiv i synen på incest, var kvinnojourskvinnan Åsa Britasdotter. Britasdotters utgångspunkt vara att det som hon såg som samhällets tigan om incest, det vill säga tendensen att se det som ett kuriöst samhällsfenomen och inte som ett allvarligt samhällsproblem, var konsekvensen av en vetenskapligt legitimerad patriarkal struktur – en ”tystnadens konspiration” (TV1 1982, Britasdotter & Stövling 1982:64); ett ”osynliggörandet som fått oss att tro att alla var vi ensamma om detta i världen” (Britasdotter 1983:3). För Britasdotter var den tidigare objektiva sanningen i synen på incest konstruerad för att understödja ett hierarkiskt förhållande mellan könen och mer konkret utgöra ett försvar av mäns sexuella frihet.

Britasdotter riktande emellertid inte sin vetenskapskritik mot den svenska forskningen utan lyfte särskilt fram den amerikanske sexualliberalen Alfred Kinsey och psykoanalysens grundare Sigmund Freud som ansvariga. Genom att gång på gång ha ignorerat de återkommande tecknen på sexuella övergrepp som framkommit i deras forskning hade de, menade Britasdotter, sopat hela problematiken under mattan: Freud hade i sin psykoanalytiska praktik mött kvinnor som gång på gång berättat om faderns sexuella närmanden, men valt att förklara deras berättelser som önskedrömmar och sexuella fantasier. Kinsey hade i sina undersökningar funnit att sexuella övergrepp mot barn var mycket vanliga, men, av rädsla för vilka konsekvenser dessa resultat kunde få för det sexualliberala projektet, valt att, även han, tolka barnens berättelser som fantasier (Britasdotter 1983).

Internationellt sett var inte Britasdotter ensam om att lyfta fram den här kritiken. Snarare kan en kritik mot antingen Freud, Kinsey eller båda två, betraktas som återkommande retoriska verktyg under incestdebattens första fas, inte minst i USA (Butler 1979, Rush 1980, Herman 1981). Kritiken mot Kinsey kom inte bara från feministiskt håll utan formulerades även som en allmän kritik mot att sexualliberalismen gått för långt (jfr Centerwall 1980). Genom att ta spjärn med det här ”retoriska verktyget” kunde Britasdotter framställa dekonstruktionen, inte bara som möjliggörande en ny syn på incest, utan som en möjlighet till befrielse ”från manssamhällets enögda perspektiv och forskning” (Britasdotter 1983:3).

På motsvarande sätt, men från ett barnperspektiv, hävdade en annan av de medverkande i TV-programmet, Rädda Barnens barnombudsman Anita

Rönström, att vuxenvärlden underlåtit att lyssna till barnens berättelser om sexuella övergrepp. Rönström vände sig mot hur barn i gängse professionell praxis uppfattades som mindre trovärdiga per definition, då de ansågs såväl fantisera som ljuga om pågående övergrepp. Hennes kritik liknande härvidlag Britasdotters kritik mot forskarnas syn på kvinnors beskrivning av övergrepp i barndomen som fantasier. En central utgångspunkt för Rädda Barnen var i stället antagandet att barn aldrig ljuger om sexuella övergrepp. Barn kunde helt enkelt inte ljuga, ansåg Rönström, eftersom de saknade såväl ord som erfarenheter av sexuella handlingar. Problemet var snarare deras oförmåga att berätta om övergreppen (TV1 1982, Sjöqvist 1983, Thunberg 1983). Rönströms utgångspunkt var att alltid tro på barnen och ta sig tid att undersöka deras många gånger diffusa och osammanhängande redogörelser. Även Rönströms synsätt innebar en konkret dekonstruktion av de förgivettaganden som förhindrade att barn, som hon såg det, fick sina rättigheter tillgodosedda.

Rönström och Britasdotter riktade inte enbart kritik mot manssamhällets respektive vuxenvärldens osynliggörande. De erbjöd även två alternativa förklaringsmodeller. I TV-programmet presenterades därmed ett vägval som inte bara handlade om att välja mellan att fortsätta blunda eller börja se, utan som på ett teoretiskt plan antingen pekade mot ett fokus på den patriarkala strukturen eller det individuella barnet. Under inledningen av incestdebatten kom Britasdotter och Rönström att, utifrån olika politiska agendor, lämna parallella spår; spår av incest som kvinnofråga respektive som barnrättsfråga. Trots att de representerade konkurrerande perspektiv saknas i materialet exempel på ett uttalat antagonistiskt förhållande mellan dem. Det tolkar jag som att det primära under incestdebattens första opinionsbildande fas var att väcka intresset för problemet som sådant. Inte heller, vilket jag ska återkomma till nedan, konkurrerade deras politiska projekt. I följande avsnitt fördjupas beskrivningen av det feministiska perspektivets och barnperspektivets respektive innebörder för hur incest kunde förstås och hanteras.

Opinionsbildning under talandets tid

Britasdotters perspektiv byggde på hennes egen erfarenhet av att vara offer för sexuella övergrepp i barndomen och på att hon i mötet med kvinnorna på kvinnojouren insett att hon delade den här erfarenheten med många. Britasdotters utgångspunkt för vad incest *var* byggde alltså på vuxna kvinnors minnen av

händelser i barndomen, inte pågående övergrepp, något som fick betydelse för hennes tolkning av vad som behövde göras. Framförallt krävde inte kvinnofrågan incest snabbhet i agerandet. De utsatta kvinnorna hade redan undkommit förövaren och preskriptionstiden för den brottsliga handlingen hade vanligtvis gått ut. Vad som krävdes var en långsiktig samhällsförändring. Britasdotter definierade incest som en faders våldtäkt på sin dotter, vilket öppnade för en syn på incest som ett uttryck för någonting större än det enskilda övergreppet, nämligen manssamhällets strukturella våld mot kvinnor (Britasdotter 1982).

Britasdotter såg kvinnors gemensamma erfarenheter av övergrepp i barndomen som ett feministiskt verktyg för att, inte minst, konkretisera det många gånger abstrakta patriarkala förtrycket och problematikens samlande potential skulle, hoppades Britasdotter, göra incest till en fråga för en enad kvinnorörelse (Britasdotter & Stövling 1982:8). En viktig förklaring till varför hon såg den här möjligheten var att kvinnorörelsen mindre än tio år tidigare använt våldtäktsproblematiken på ett liknande sätt och därigenom nått viss politisk framgång (se Nilsson 2009). Britasdotter ville använda incestfrågan som en plattform för det feministiska arbetet utifrån vilken könsordningen kunde utmanas.

Om utgångspunkten för Britasdotter var feministisk, så var den för Rönström ett tydligt barnperspektiv. Den här skillnaden hade betydelse för hur incestproblemet förstods, inte minst i fråga om kategoriseringen av offer och förövare. Här var det barn som fick sin sexuella integritet kränkt av vuxna, inte flickor som våldtogets av sina fäder. Perspektivet påverkade även synen på hur problemet borde hanteras. Britasdotter hade en långsiktig samhällsömväljande vision medan det för Rönström handlade om att tillgodose behovet av akuta räddningsinsatser. Långt fler barn än vad de tidigare trott utsattes i detta nu för incest av någon vuxen i sin närhet, påpekade Rönström.

I en större statistisk offerundersökning som Rädda Barnen lät göra 1983 framgick att en av tio kvinnor och en av trettio män utsatts för incest som barn, siffror som uppfattades som chockerande höga (Rönström 1983/84). Att siffrorna blev så höga berodde till viss del på att problemet inte tidigare undersöks på ett sätt som avsåg att säga något om mörkertalet, och sexualbrott i allmänhet har och har alltid ansetts ha ett särskilt högt mörkertal (Lundgren m.fl. 2001). Men siffrorna i Sifundersökningen återspeglade dessutom en utvidgning av gränsen för det sexuella övergreppet i förhållande till det kriminaliserade området. Majoriteten av de övergrepp som rapporterades i studien hade inte lett till samlag utan stannat vid ”sexuella smekningar, blottade könsorgan och att barnet tvingats blotta sig själv” (Jöberger 1983).

Utvidgningen väckte till en början starka, och i viss mån kritiska reaktioner. Vad var incest och vad var det inte? Hur skulle den, enligt Rädda Barnens definition, vaga gränsen mellan faderskärlek och incest påverka relationen mellan fäder och döttrar? (jfr t.ex. Thunberg 1983). Även om Rädda Barnen rent principiellt talade om vuxnas övergrepp mot barn så var det underförstått, och ibland uttalat, att det i praktiken vanligen handlade om fäders övergrepp (mot döttrar och söner). Det är tänkbart att ifrågasättandet av fäders goda intentioner, som utvidgningen av incestdefinitionen upplevdes insinuera, stred mot den jämställdhetspolitiska synen på fäders rättigheter i förhållande till sina barn (jfr Eriksson 2003, Jansson & Wendt 2006) och även i någon mån utmanade den sexuella friheten. Här är det viktigt att påminna om att synen på t.ex. barns nakenhet såg helt annorlunda ut i Sverige vid den här tiden än vad den gör idag, efter decennier av diskussioner om sexuella övergrepp, pedofili och inte minst barnpornografi. Rädda Barnen avfärdade kritiken med att gränsen var fullt tydlig för den som utövade övergrepp och på intet sätt invercade på fäders möjlighet att visa kärlek mot sina barn (Holmberg 1984).

Britasdotterns och Rönströms skilda perspektiv, definitioner och beskrivningar av incestproblemet kan analyseras som alternativa, opinionsbildande förklaringsmodeller som artikulerades i en fas av dekonstruktion. Båda perspektiven utmanade vad som upplevdes vara vuxenvärldens, och i synnerhet mäns, förgivet tagna rättigheter t.ex. i form av sexuell frihet. Men som Laclau och Mouffe påpekar innebär inte dekonstruktionen i sig att en långsiktig förändring kommer till stånd. Tvärtom, menar de, är det inte ovanligt att det efter en tid av öppen antagonism sker en återgång till den position som haft tolkningsföreträde tidigare (Laclau & Mouffe 2008). Den kritik som riktades mot Rädda Barnen i samband med den utvidgade incestdefinitionen skulle kunna ha lett till någon form av hegemonisk intervention som fick incestdebatten att avstanna precis när den börjat. Faktum är, vill jag hävda, att det var precis den typen av kritik – upplevelsen att *allt* plötsligt var tecken på incest – som ledde till ett bakslag tio år senare. Men så skedde inte i början av 1980-talet. I stället kom ett barnperspektiv i incestfrågan att få mycket stort genomslag på alla nivåer i samhället, vilket utvecklas nedan. En förklaring kan vara att incestdebatten inte bara var principiell. Redan i *En skam utan like* hade stort utrymme lämnats åt verkliga offers berättelser om övergrepp, och i takt med att incest blev en alltmer legitim fråga växte antalet avslöjanden.

Det feministiska perspektivet blev däremot inte den plattform för ett samhällsförändrande arbete som Britasdotter önskat, snarare kom det redan efter

två-tre år att få en undanskymd position. En förklaring till det här är att det är lättare att vinna gehör för en barnfråga än en kvinnofråga. Många forskare har visat på svårigheten med att ge frågor om kön politisk legitimitet; kvinno-perspektiv uppfattas vanligen som särintressen och prioriteras ofta bort i relation till något mer brådskande. För att kunna ställa politiska krav måste en könsfråga göras om till någonting helt annat, i det här fallet barns rättsskydd (Eduards 2002, Wendt Höjer 2002, Törnqvist 2006). Dessutom kom barnperspektivet redan tidigt att backas upp av olika grupper av professionella; psykologer, socialarbetare och poliser. I någon mån menar jag att det redan i början av 1980-talet är möjligt att beskriva barnperspektivet i termer av hegemoni, så till vida att det hade tolkningsföreträde i medierna och att dess företrädare kunde ställa krav på myndigheterna, vilket kommer att utvecklas i följande avsnitt.

Krav på handling

Som beskrivits ovan präglades incestdebatten i början av 1980-talet i stor utsträckning av parallella försöka att upptäcka, förstå och definiera problemet för att skapa en allmän problemmedvetenhet. Men efterhand kom den även att handla om hanteringen av de individuella utsatta barnen. Från olika håll rapporterades en ökning av antalet fall. Barn- och ungdomspsykiatrins Hellis Sylwan berättade att incest var mycket vanligare i deras dagliga praktik än de någonsin kunnat föreställa sig. Rädda Barnen sade sig komma i kontakt med ett nytt ärende varje dag. Polisen i Stockholm noterade en ökning av antalet anmälningar om incest och Eva Graff vid sedlighetsroteln hävdade att hennes jobb numera nästan bara handlade om sexualbrott inom familjen (Holmberg 1984).

Samtidigt som olika grupper av professionella allt oftare kom i kontakt med, och tvingades hantera problemet, upplevde de sig stå handfallna inför det (Gunne 1983). Vid mitten av 1980-talet räckte det inte längre att tala om incest och synliggöra dess existens. Intresseorganisationerna hade väckt opinionen, men det var myndigheterna som behövde agera. ”Det är dags att reagera. Politiker måste vakna till liv”, krävde Rönström (Gunne 1983).

Socialstyrelsen är den statliga myndighet i Sverige som är ytterst ansvarig för medborgarnas kroppsliga och sociala problem genom sitt granskningsansvar över hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Många av dem som tidigt

engagerat sig i incestfrågan menade att det var Socialstyrelsen som borde agera, men i stället för av handlingskraft, ansågs myndigheten präglad av okunnighet, rädsla, svek och fördömanden (Wilhelmsson 1984, Holmberg 1984). Socialstyrelsen hade påbörjat arbetet med att ta fram rekommendationer och riktlinjer för hur incest skulle hanteras av de professionella (Anderbring 1982), men enligt Rädsla Barnen arbetade de ”utomordentligt långsamt” trots att behovet var akut (Gustavsson 1983).

Efter att under en period ha tillbakavisat kritiken som obefogad, tvingades myndigheten under hösten 1984, i takt med att kritiken blev allt högljuddare, att ta sitt ansvar och redan i förtid släppa det vägledande styrdokumentet ”Sexuella övergrepp mot barn inom familjen” (Svahn 1985). Samtidigt utlovades det ett slut på den ”valhänthet och flathet” som dittills präglat incestärendena och ett ökat stöd för att kunna utreda, förstå och hjälpa de utsatta barnen och deras familjer (Dock 1984). Det här agerandet kan tolkas som ett officiell övertagande av ansvaret för incestfrågan. Härefter var incest uttryckligen en myndighetsfråga. Från mitten av 1980-talet menar jag därför att det är möjligt att tala om ett skifte i incestdebatten så till vida att den kom att präglas mer av handlingsorientering och byråkratisering. Talandet om incest blev samhälleligt legitimerat, vilket, som jag ska återkomma till längre fram, samtidigt innebar en tillfällig hegemonisk tillslutning av incestbegreppets betydelse. I följande avsnitt diskuteras hur handlingsorienteringen tvingades fram och hur barnperspektivets hegemoni förstärktes ytterligare.

Incestfrågan reglerad och hanterad

När hanteringen av incest reglerades och byråkratiserades följde det tydliga barnperspektivet med. I ”Sexuella övergrepp mot barn inom familjen” (Svahn 1985) gavs det en central ställning genom starka formuleringar. Incest var vuxnas övergrepp mot barn som de hade en relation till och barnens intresse och samhällsskydd skulle ges företräde framför alla andra intressen. De professionella skulle inte låta sig stoppas av vare sig tystnadsplikt, sekretess eller värnande om privatlivets helgd för att undsätta de utsatta barnen.

Socialstyrelsen slog fast att i ”konflikten mellan en [...] familjs rätt till integritet och barns rätt till skydd och säkerhet måste socialarbetare och andra vårdyrkesutövare vara villiga att ta vissa risker för att försäkra sig om att barnets rätt till skydd och trygghet inte åsidosätts” (Svahn 1985:41). Enligt myndig-

heten fick ”[r]ädsla för obehörigt intrång i enskilda människors integritet” inte hindra att barn i risksituationer fick det skydd de hade rätt till. Kunde detta inte uppnås i samverkan med föräldrarna, skulle socialtjänsten använda sina möjligheter till tvång (Svahn 1985:41), som i det här fallet innebar Lagen om vård av unga, LVU. Genom att på det här kraftfulla och entydiga sättet ta ställning för barnen mot de vuxna, såväl professionella som föräldrar, gjorde Socialstyrelsen anspråk på definitionsmakten i incestfrågan och i takt med att riktlinjerna accepterades av de professionella, skapades en tydlig hegemoni.

Men trots de nya riktlinjerna kvarstod många av problemen. Antalet anmälda fall ökade under 1980-talet och det blev allt tydligare att incest var en problematik som varken rättsväsendet eller socialtjänsten förmådde hantera på ett för de utsatta barnen tillfredsställande sätt. Det fanns vanligtvis varken vittnen eller bevis. I stället stod den vuxne mannens (som det nästan uteslutade beskrevs handla om i de konkreta fallen) ord mot barnets. Polisen arbetade med olika strategier för att få misstänkta fäder att erkänna övergreppen (Dahlström Lannes 1990), men faktum kvarstod att sexualbrottslingar generellt mycket sällan erkände sina handlingar såsom brottsliga ens inför sig själva (Winding 1986:88). Uppgiften att utreda vad som egentligen hänt barnen var dömd att misslyckas med de medel som stod till buds. Trots Socialstyrelsens starka ställningstagande för barnen och de krav på vaksamhet och kraftfulla insatser som riktats mot de professionella, rann incestärendena inte sällan ut i sanden.

I den här kontexten innebar barnpsykologisk kompetens en möjlighet, särskilt när det gällde små barn som saknade ett utvecklat språk. Barnklinisk utbildning och erfarenhet framhölls som inte bara viktig utan helt nödvändig för att kunna föra barnens talan och göra en riktig bedömning i incestfallen (Winding 1986, Sylwan & Winding 1986, Guettler 1986, Sylwan & Winding 1987). Incest kom härmed att förstås som vuxnas övergrepp mot *små barn*. Då små barn ännu inte hade lärt sig att strukturera sina upplevelser till en helhet utan berättade fragmentariskt, behövde deras utsagor tolkas för att få mening. ”Barnets berättelse” behövde frammanas (Winding 1986:9, Lindblad 1989:23). Här blev mödrarna viktiga källor till information. Ofta var det de som hade anmält fädren efter misstankar om sexuella övergrepp. Hur hade misstanken väckts? Vilka tecken hade barnen uppvisat? Vad hade barnen berättat? Det blev barnpsykologernas uppgift att försöka förstå vad barnet varit med om genom att, med utgångspunkt i psykologisk kunskap om barns utveckling, väga samman dessa utsagor med andra vaga tecken på att något var fel (Sylwan & Winding 1987). Den barnpsykologiska kompetensen komplet-

terade polisens och rättsväsendets arbetssätt genom att erbjuda nya möjligheter att komma under ytan på vad som verkligen skett. Samtidigt kan den förälder som inte stod åtalad, i praktiken vanligen modern, sägas ha fått både en stärkt trovärdighet och en ökad betydelse i incesthanteringen.

Konkurrerande professionella värden

Kunskapen om incest hade konstruerats utifrån ett tydligt barnperspektiv som sedan bekräftats och legitimerats av myndigheter och professionella. Perspektivet kan sägas ha bildat hegemoni så tillvida att det fanns ett samtycke kring att det var det sanna och det rätta förhållningssättet till frågan. Men som Laclau och Mouffe påpekar, innebär inte hegemoni nödvändigtvis att alla parter är överens. Det finns ofta alternativa meningar som kräver ett mer aktivt och närmast repressivt undertryckande (Laclau & Mouffe 2008: 170). Inte heller hanteringen av incestfrågan var konfliktfri utan Socialstyrelsens riktlinjer tvingades flera gånger igenom i öppen konfrontation med olika yrkesgrupper.

Det här gällde särskilt anmälningsplikten som föreskrev att ”den som i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden måste ingripa för att skydda en underårig, ska omedelbart anmäla detta till socialnämnden” (Svahn 1985:25). För medicinarna var förhållandet mellan tystnadsplikten och anmälningsplikten så viktig att frågan om hur det skulle tolkas i incestfrågan debatterades oavbrutet under minst ett decennium. I *Läkartidningen* skedde bokstavligen en kamp om tolkningsföreträde mellan Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) och Socialstyrelsen. Upprinnelsen var några konkreta tvistefall i HSAN och gällde om läkare skulle anmäla vid första misstanken om incest eller enbart när det fanns så starka indicier att de kunde föranleda ingripanden. HSAN hävdade den senare tolkningen men Socialstyrelsen påminde gång på gång i skarpa ordalag om att anmälningsplikten var absolut och inte en fråga för enskilda läkare att bedöma. Även tveksamma eller obestyrkta uppgifter skulle anmälas (t.ex. Wikman 1986, Petersson & Fahlberg 1990).

Socialstyrelsen var även inblandad i en annan inomprofessionell tvistefråga; den som stod mellan barnpsykologer och vittnespsykologer och handlade om vilken yrkesgrupp som var bäst skickad att såsom sakkunnig i rätten bedöma barns trovärdighet i incestmål. Det här var den utan tvekan mest omfattande debattfrågan under hela den studerade perioden. Kampen rasade

under många år i såväl massmedier som i fackpress. I sak handlade konflikten om att barnpsykologerna antog ett barnperspektiv medan vittnespsykologerna framförallt värnade rättssäkerheten. I praktiken fick det här inte sällan konsekvensen att åklagarsidan i ett incestmål sökte stöd för åtalspunkten hos en barnpsykolog som bekräftade barnets berättelse om att ett övergrepp skett, medan försvaret av den åtalade hänvisade till en vittnespsykolog som tvärtom intygade att övergreppet var påhittat.

Här tog Socialstyrelsen explicit ställning för barnpsykologerna mot vittnespsykologerna och bestämde att enbart den förra gruppens insatser skulle bekostas av samhället: ”Bedömning av barnet och dess beskrivning av sina upplevelser bör alltid [...] göras av en barnpsykolog med barnterapiutbildning och erfarenhet av arbete med barn” (Svahn 1985:27). Myndigheten gick så långt som att hävda att det vore att sätta barnens rättssäkerhet ur spel att misstankar om incest utreddes av andra personer än legitimerade psykologer med erforderlig kunskap om barn (Socialstyrelsen 1991:126).

Både av debatten mellan Socialstyrelsen och HSAN och mellan vittnespsykologer och barnpsykologer framgår att tolkningsföreträde och hegemoni inte bara skapas genom samtycke, utan även genom faktiskt undertryckande av alternativa meningar. Samtidigt tyder det kontinuerliga motståndet inom vissa professionella grupper på att barnperspektivet i incestfrågan aldrig kommit att uppfattas som opöblematiskt, opolitiskt eller objektivt.

Socialstyrelsens agerande i den här typen av inomprofessionella stridigheter fick konsekvenser för de professionella. Men det är även tänkbart att det påverkade den allmänna synen på incest. I mediernas rapportering av det, vid slutet av 1980- och början av 1990-talen, ökande antalet incesträttegångar var målsägande i praktiken alltid mödrar till drabbade barn medan de tilltalade (de som stod åtalade för brott) var fäder. Även om tvistefrågan mellan vittnespsykologer och barnpsykologer inte uttryckligen diskuterades som en fråga om kön, är det inte orimligt att anta att socialstyrelsens ställningstagande för barnpsykologen, vilket alltså i praktiken bidrog till att stärka mödrarnas perspektiv på bekostnad av fädrens, i någon mån ändå kan ha uppfattats som ett ställningstagande för kvinnor, mot män. Jag har ovan argumenterat för att incest aldrig blev den samhällsomvälvande feministiska fråga som Åsa Britasdotter önskat. Med det betyder inte nödvändigtvis att kön inte hade betydelse för hur frågan definierades och hanterades. Kanske uppfattades incestfrågan implicit som en fråga om kön i större utstäckning än vad som framgick av de explicita formuleringarna i officiella styrdokument och andra dominerande texter?

Incesthysterin och byråkratins problem

Socialstyrelsens riktlinjer kan sägas ha försvagat rätten till personlig integritet och privatlivets helg, till fördel för stärkt rättsskydd för utsatta barn. Myndigheten krävde att samhället ingrep till varje pris och öppnade det slutna rum som hemmet utgjorde för att komma till rätta med incestproblemet, en uppfattning som många, däribland medierna, delade, åtminstone under större delen av 1980-talet. Men under tidigt 1990-tal upplevde många aktörer att vinden vände i incestdebatten och att frågan förflyttades in i en fas av tvivel, kritik och motreaktion (Thunberg 1995, Ormstad 1996). Incestdebatten kom successivt att i allt större utsträckning omtalas som en ”incesthysteri” (Scharnberg 1994, se t.ex. TV1 1985, Guettler 1986, Kutchinsky 1991, Kadhammar 1994). Intresset för incest ansågs ha blivit för stort, engagemanget för barnen ha gått för långt och samhällets intervention i familjesfären ha blivit för omfattande (Scharnberg 1993, Schlaug 1993).

I medierna var vändningen i incestfrågan tydlig. I en genomgång av kvällstidningarnas nyhetsrubriker under första hälften av 1990-talet framgår att det skedde ett tydligt perspektivskifte mellan 1991 och 1992 när det gällde vad som hade nyhetsvärde, vem som tilldelades offerpositionen och vad som konstituerade själva övergreppet (Nilsson 2009, jfr Kitzinger 2004). Före 1991 handlade rubrikerna fortfarande om barn som var offer för sexuella övergrepp begångna av vuxna, vanligen män, medan det 1992 snarare var incestanklagade män som beskrevs som offer för samhällets rättsövergrepp. Ett sätt att tolka det faktum att det nu lämnades större utrymme åt andra berättelser om incest än dem som dominerat under 1980-talet, är att Socialstyrelsens hegemoniska position hade börjat dekonstrueras. Härmed, menar jag, gick incestdebatten in i ännu en ny fas, av motstånd.

Under den här fasen kom fokus att ligga på hanteringen av de misstänkta övergreppen. Kritiken mot incesthysterin handlade inte om företeelsen i sig, den var ingen invändning mot det faktum att övergrepp skedde eller att samhället hade till uppgift att agerade för att motverka dem, utan om hur hanteringen gick till. Kritikerna vände sig mot hur olika professionella grupper och myndigheter – polis, socialtjänst och hälso- och sjukvården – samarbetade i enskilda incestärenden. De personliga relationer och nätverk som härigenom byggdes upp mellan de verksamma resulterade i, menade de, att de professionella påverkade och skyddade varandra på ett oprofessionellt sätt med negativa konsekvenser för rättssäkerheten (Holgersson 1995a, Gill-Wettergren & Gill

1985, Sylvan 1991). Byråkratin runt incest beskrevs infiltrera rättsväsendet och underminera såväl polisens och domstolarnas förmåga att kritiskt bedöma incestfallen (Holgersson 1995b).

I viss mån kan kritiken mot incesthysterin förklaras av att det i enskilda rättsfall uppstått situationer när rättssäkerheten upplevdes vara, eller faktiskt var, hotad. Det här framgår inte minst av det faktum att en stor andel av de kritiska aktörerna antingen var incestanklagade män eller deras juridiska ombud. Särskilt starkt reagerade många när socialnämnden valde att driva ett incestärende vidare som en vårdnadsfråga, vilket de enligt Socialtjänstlagen har rätt att göra, även efter att rättsväsendet friat den åtalade mannen. Det här ledde till beskrivningar av män som ensamma kämpade mot ett byråkratiskt system (Sylvan 1991). Utan att förringa de känslor som utsatta män kände, var den här typen av retorik betydelsefull som dekonstruerande praktik när den riktades mot samhället i allmänhet och Socialstyrelsen i synnerhet.

Det här behöver emellertid inte vara den enda förklaringen till att en kritik mot incestdebatten uppstod vid den här tiden. En kompletterande förklaring skulle kunna vara att incestfrågan kommit att upplevas som en fråga om kön. Den här tolkningen menar jag bekräftas av att kritiken inte bara riktades mot det byråkratiska samhället utan ofta mer specifikt mot ”kvinnorna”. Det var hustrurna, de kvinnliga professionella och kvinnorörelsen som skapat den byråkratiska incesthysteri där, vad som uppfattades vara, oskyldigt anklagade män riskerade att dömas mot sitt nekande (Svensson 1995).

Så länge incest diskuterades på en mer generell nivå som ett vuxenproblem och den som pekades ut som ansvarig var vuxenvärlden i allmänhet, är det rimligt att anta att incesthanteringen förblev relativt oförklarad. Men efterhand som mediernas rapportering av incestanmälningar, åtal och till och med domar för incest ökade under slutet av 1980-talet, blev det allt tydligare att det i de konkreta fallen inte handlade om vuxna utan om män och kvinnor. Det var inte kategorin vuxna som anmäldes och dömdes, det var män. Det var inte heller kategorin vuxna som anmälde, det var kvinnor. Den här rapporteringen beskrevs nu i allt högre utsträckning som ett problematiskt utpekande av kategorin män, närmast som en ”häxjakt” mot män (t.ex. TV1 1985).

Här blir det intressant att reflektera över varför det var mer problematiskt att peka ut män som grupp än vuxna som grupp. En allmän förklaring är att män, såsom representerande den normativa positionen in en patriarkal könsordning, är ovana vid att på det här sättet omtalas som särartskategori i relation

till kön (jfr Eduards 2002). Ett rimligt antagande är att det blir särskilt problematiskt när denna könstillhörighet knyts till negativa handlingar såsom våld. Statsvetarna Maria Jansson och Maria Wendt har konstaterat samma fenomen i sin studie av hur olika affischkampanjer för att motverka våld mot kvinnor i Sverige vid början av 2000-talet mottogs (Jansson & Wendt 2006). Vilka beskrivningar av kvinnor, män, könsrelationer och våld var legitima, frågar de sig. Medan de kampanjer som fokuserade kvinnliga offer, eller de män som arbetade aktivt mot våldet, fick ett positivt mottagande, väckte den kampanj som hade de våldsamma männen som målgrupp, och där det uttryckligen talades om mäns våld mot kvinnor, mycket negativa reaktioner. Att omtala män som grupp i relation till ett så starkt negativt beteende som våld mot kvinnor utan att knyta våldet till olika avvikarpositioner (avvikande mäns våld mot kvinnor) var, visar Jansson och Wendts, inte legitimt. På ett liknande sätt kan beskrivningen av incesthanteringen som en hysteri ses som en reaktion mot att (vanliga) män (pappor, förskollärare, idrottsledare och inte avvikande män) beskrevs vara förövare av sexuella övergrepp barn.

För att återgå till den könsrelaterade kritiken av incesthysterin menar jag att det från det här perspektivet är möjligt att, i stället för att se kritiken som en dekonstruktiv praktik riktad mot Socialstyrelsens och barnperspektivets hegemoni, göra den motsatta tolkningen och tvärtom betrakta den som en hegemonisk intervention. Laclau och Mouffe använder begreppet hegemonisk intervention för att beskriva artikulationer som med kraft återupprättar entydigheten i kunskapsläget och undertrycker alternativa möjligheter (Winther Jørgensen & Phillips 1999). I det här fallet kan det sägas handla om artikulationer som tvingade tillbaka sanningen om incest till utgångsläget, men mindre fokus på konfliktperspektiv (mellan barn och vuxna, kvinnor och män) och större fokus på avvikarperspektiv i synen på förövaren. Nedan provas en sådan tolkning.

Könskamp och gränsskrämmor

Många av incesthysterins kritiker menade att samhällets hantering av incestfrågan var en feministisk ”kolonisering”, och resultatet av ”ett energiskt påtryckningsarbete från bl.a. kvinnorörelsen” (TV1 1985, Martens 1989:14). I det här avsnittet vill jag lyfta fram en av de aktörer som var mest tongivande i att rikta sin kritik just mot kvinnorna, nämligen den i Sverige vid den här tiden

välkände brottmålsadvokaten Pelle Svensson. Svensson var en flitigt anlita advokat i sexualbrottsmål under perioden, han hade skrivit flera debattböcker i ämnet och deltog återkommande i mediedebatten.

Pelle Svensson riktade sin kritik både mot de anmälande mödrarna och mot kvinnor i domstolarna, vars oförmåga han menade ledde till ett bristfälligt skydd av mäns rättssäkerhet. Han ansåg att kvinnors tendens att vid en vårdnadstvist falskeligen anmäla sina före detta män antingen för våldtäkt eller sexuella övergrepp på gemensamma barn var ”en farsot värre än pesten” (Svensson 1992). ”En hämndgirig kvinna” kunde, enligt Svensson, ”med hjälp av utstuderad list” använda rättssystemet för att hämnas ett dåligt äktenskap, för att nå ekonomisk vinning och för att få en slutgiltig lösning i vårdnadsfrågan (Svensson 1995:280). Vid rättegångarna pågick ”skådespel” där män dömdes ”enbart på hämndgiriga kvinnors utpekande”. För en fällande dom räckte det att kvinnan förmådde ”spela god teater” (Svensson 1992, Svensson 1995).

Men Svensson reagerade även mot kvinnorörelsen i allmänhet. Han ansåg att kvinnorörelsen riskerade sprida ”ett brinnande och farligt manshat” till kvinnliga professionella, som dessa sedan förde med sig in i sitt dagliga värv som barnpsykologer, förhørsledare, åklagare eller domare (Svensson 1995: 280). Genom kvinnorörelsens ökande makt hade det, enligt honom, blivit möjligt att driva en aggressiv opinionsbildning och utöva hård psykologisk press mot kvinnliga professionella i domstolarna med konsekvensen att oskyldiga män dömdes till långa fängelsestraff. Helt i det tysta, menade han, pågick det häxprocesser mot ”skötsamma svenska män” i domstolarna (Svensson 1992). Här blir det tydligt att det just är utpekandet av vanliga män (de skötsamma svenska männen) som uppfattades som problematiskt, som diskuterats ovan.

Forskning om kvinnopolitiskt engagemang visar att en kritik som går ut på att kvinnorna ”tar över” är återkommande redan efter mycket små reformmässiga framgångar (t.ex. Eduards 2002, Törnqvist 2006, Wendt Höjer 2002). Journalisten Susan Faludi, menar i sin välkända bok *Backlash* (1993), att den här kritiken inte ska förstås som en reaktion mot något som verkligen inträffat, utan som en retorisk strategi för att förhindra att det sker när en sådan förändring är möjlig. Att Svensson hävdade att oskyldiga män dömdes för incest skulle mot bakgrund av det här resonemanget kunna tolkas som en uttrycklig motståndstrategi, men kanske kan det även ses som ett tecken på att rättsväsendet öppnat för att gå mot en mer, om inte feministisk så i alla fall ”offervänlig” praxis? Här blir det viktigt att reflektera över två saker. För

det första, vilket genomslag kan den här typen av utsagor anses ha fått i incestdebatten? Det vill säga, bidrog Svensson till att den här könskritiken spreds även till andra aktörer? För det andra, i vilken utsträckning kan utsägorna, från ett analytiskt perspektiv, ha fyllt en funktion i en hegemonisk intervention?

Svensson var, som sagt, en ofta anlita brottsmålsadvokat vid den här tiden som uppskattades för sin förmåga att vinna de mål han tog. I debatten däremot, var han kanske inte den person som åtnjöt störst respekt och förtroende. I många samtida feministers ögon personifierade han en antifeministisk inställning till sexualbrottsproblematiken i stort (Sutorius 1996). Idéhistorikern Åsa Bergenheim skriver att Svensson inte behärskade ”de begrepp, det språk, de ramar och den retorik som [gav] legitimitet i dessa diskursiva sammanhang och därför [kom] att framställas som en löjlig figur” (Bergenheim 2005: 369). Det här betyder emellertid inte att hans betydelse under incestdebatten ska underskattas. Inte minst fyllde han, menar jag, en viktig uppgift genom att han drog upp debattens rimlighetsgräns.

Krönikören Åsa Crona beskrev Svensson som en ”gränsskrämma”, en person som inför andra markerade gränsen för vad som fick och inte fick uttryckas för dagen. Om avståndet till gränsskrämmorna markerades tydligt, skrev Crona, ”kunde även den mest salongsfärdiga docent i straffrätt eller undersökande journalist med tiden börja uttrycka tabubelagda sanningar utan att verka sanslös” (Crona 1996). Så länge den egna utsagan inte var lika sanslös som gränsskrämmans var trovärdigheten skyddad. I engenskap av gränsskrämmor spelade den typ av aktörer som Svensson representerade en viktig roll i motståndet mot incesthysterin under första hälften av 1990-talet. Som motpol till Svenssons uttalanden om de hämndgiriga hustrurna, den manshatande kvinnorörelsen och de kvinnliga professionella, fick de aktörer som visserligen var kritiska till hur incestfrågan hanterades, men samtidigt sade sig mana till sanns, stort genomslag. En sådan trovärdig aktör var Brottsförebyggande rådet (Brå) och deras kriminolog Peter L. Martens. I nästa avsnitt argumenteras för att Martens, genom vad han själv beskrev som en objektiv utgångspunkt, lyckades driva igenom vad som kan tolkas som en hegemonisk intervention i incestfrågan.

Åter till avvikarperspektivet

Kriminologen Peter L. Martens skrev för BRÅ:s räkning fyra rapporter om

sexuella övergrepp mot barn under perioden (1986, 1989, 1990 och 1991). Rådet hade en uttalat kritisk inställning till hur incestfrågan hanterades i samhället men ändå uppfattades Martens texter som ”försök att ena och samla ett splittrat kunskapsfält” (Hallberg & Rigné 1995: 574). En förklaring är att Martens sade sig vilja ge en helhetsbild av läget i incestfrågan, i motsats till den ensidiga bild som enligt honom dominerat kunskapsläget under 1980-talet. Han menade att föreställningen att sexuella övergrepp mot barn var vanligt förekommande hängt med utan kritisk eftertanke för att tvinga fram uppmärksamhet och åtgärder från samhällets sida trots att kriminalstatistiken visat någonting annat (Martens 1988: 67, Martens 1989: 13). Det vill säga, de siffror som Rädda Barnen rapporterat 1983, skulle, från det här perspektivet, främst ha fyllt en retorisk funktion i den alternativa förklaringsmodell Rönström argumenterat för. Tvärtemot vad Britasdotter respektive Rönström hävdade – att det var de, som genom en problematiserande helhetsbild av läget synliggjorde ett problem vars omfattning tidigare varit osynliggjord – menade Martens att det var den bild av problemet som gällt före 1980-talet som var den korrekta.

Det här framgår även av Martens uttryckliga återinförande av ett avvikarperspektiv i synen på incest, i form av pedofilbegreppet, som hittills varit helt frånvarande under incestdebatten. Martens avvisade föreställningen att incest var vanligt förekommande bland vanliga män – pappor, forskollärare eller idrottsledare – utan hävdade att övergreppen begicks av avvikande män: pedofiler. Trots det uttalade avvikarperspektivet är det intressanta med Martens användning av pedofilbegreppet emellertid att det egentligen inte krävde en radikalt annorlunda uppfattning om vad incest var. Snarare, menar jag, konstruerade han begreppet så att det förmådde omfatta den övervägande andelen normala förövare och placera dem i en avvikande kategori.

En pedofil var enligt Martens definition en person som permanent hade sin sexuella drift riktad mot barn, det vill säga det som ordet pedofil vanligen konnoterar. Men det kunde även handla om pedofili av tillfällig karaktär till följd av emotionell eller sexuell frustration. I det senare fallet kunde personen fungera normalt tills denne hamnade i en kris av något slag, såsom att den äktenskapliga relationen bröt samman. I en sådan situation kunde det potentiella intresset för en svagare och lättillgängligare partner aktiveras, menade Martens (Martens 1991). Med Martens beskrivning definierades kategorin ”män som förgripit sig sexuellt på sina barn” nu som ”pedofiler”, en förövrakategori som rimligen var mindre problematisk att förhålla sig till för män som grupp. Med

hjälp av pedofilbegreppet blev det lättare att peka ut de skyldiga förövarna utan att riskera att skulden smittade av sig på andra män och leda till att de kände sig utpekade till följd av sitt kön (jfr Jansson & Wendt 2006). Ett sätt att från ett analytiskt perspektiv tolka Martens användning av pedofilbegreppet, är att se det som en avledande manöver vid den hegemoniska interventionen, en manöver som måste betraktas som lyckad.

I februari 1999 upphävde Socialstyrelsen de *Allmänna råden* från 1991. Beslutet skulle, skrev myndigheten, ”ses som en signal till alla som på olika sätt arbetar med barn som utsatts, eller misstänks ha varit utsatta för sexuella övergrepp, om att det idag finns ny kunskap som kan vara av betydelse i det praktiska arbetet” (Socialstyrelsen 1999). I den nya kunskapsöversikten ”Sexuella övergrepp mot barn. En kunskapsöversikt” (Socialstyrelsen 2001), var synen på barns trovärdighet mer tvetydig. Barn var inte längre per definition trovärdiga utan tvärtom ansågs det viktigt med kunskap om vilka andra problem än sexuella övergrepp som kunde ligga bakom eventuella symptom. Härmed hade incestfrågan, rent kunskapsmässigt, återgått till den position den haft före 1982.

Avslutning

I den här artikeln har jag studerat incestdebatten under perioden 1982–96 utifrån ett diskursteoretiskt perspektiv. Jag har huvudsakligen intresserat mig för tre olika faser av dekonstruktion och hegemoni. Först beskrevs en period av pionjärskap och opinionsbildning, där kritik riktades mot den objektiva syn på incest som dominerat under lång tid och som framförallt kännetecknats av ett avvikarperspektiv i synen på förövaren. De alternativa sanningar som fördes fram av kvinnojourskvinnan Åsa Britasdotter i form av ett feministiskt perspektiv och av barnombudsmannen Angela Rönström i form av ett barnperspektiv, har analyserats som dekonstruktiva praktiker som ledde till ett skifte i den hegemoniska synen på incest.

Därefter har jag beskrivit en period av byråkratisering och handlingsorientering. Den här perioden kännetecknades av att ett explicit tolkningsföreträde och en äganderätt till frågan förlades hos Socialstyrelsen. Här har jag visat att även om ett perspektiv har hegemoni, så betyder det inte att det inte kan finnas behov av mer repressiv maktutövning, vilket framgick i debatterna mellan HSAN och Socialstyrelsen, respektive mellan barnpsykologer och vitt-

nespsykologer. Trots detta har jag argumenterat för att Socialstyrelsens och barnperspektivets hegemoni var stark under hela 1980-talet och fortfarande in på 1990-talet även om vinden beskrevs vända i synen på vad övergreppet konstituerades av, och vem som följaktligen var offer – vuxnas övergrepp mot barn eller samhällets övergrepp mot oskyldigt anklagade män – mellan åren 1991–92.

Slutligen har jag beskrivit en period av kritik, motstånd och bakslag – att incestdebatten upplevdes ha blivit en incesthysteri. För att förstå uppkomsten av den här kritiken har jag föreslagit två tolkningsmodeller. För det första har jag undersökt den kanske mest logiska möjligheten, att tolka kritiken i termer av dekonstruktion motiverad av enskilda berättelser om rättsövergrepp. För det andra har jag beskrivit möjligheten att tolka kritiken som ett uttryck för en hegemonisk intervention; artikulationer som med kraft återupprättar entydigheten i kunskapsläget och undertrycker alternativa möjligheter (Winther Jørgensen & Phillips 1999). Anledningen till att jag sett den senare tolkningen som en möjlighet var att kritiken, trots att incestfrågan aldrig blev den kvinnofråga Britasdotter önskat, kom att riktas mot kvinnor i bemärkelsen hustrur, kvinnorörelsekvinnor och kvinnliga professionella.

Jag har gett två olika exempel på artikulationer som kan sägas ha fungerat som verktyg i en hegemonisk intervention. Den första typen är den explicit agitatoriska kritiken av ”kvinnorna”. Dessa utsagor har jag beskrivit ha funktionen som gränsskrämmor så till vida att andra, mer sansade kritiker, i relation till dessa, har kunnat få gehör för sina åsikter utan att sticka ut som extrema. Den andra typen av artikulationer är dem med ett uttalat objektivitetsanspråk och som i det här fallet, med hjälp av pedofilbegreppet, öppnat för en återgång till ett avvikarperspektiv i synen på incestförövaren.

Den här analysen väcker frågan om vad som egentligen upplevdes vara hotat? På vilket sätt var det ett könsrelaterat hot att det skapades en uppmärksamhet kring barn som utsattes för incest och det faktum att de flesta av förövarna, enligt mediernas rapportering och kriminalstatistiken, var män? Ett möjligt svar på de här frågorna, och som återstår att studera ytterligare, är att den nära kopplingen mellan konstruktionen av manlighet och förväntad tillgång till samhälleliga konceptuella storheter som sexuell frihet, privatlivets helgd och rättsäkerhet, gjorde att om någon, eller som i det här fallet alla tre av dessa, upplevdes inskränkt, skapade det en upplevelse av att manligheten i sig var utmanad.

Not

1. Att förslaget inte drevs igenom har att göra med att den utredning där förslagets presenterades (SOU 1976:9) kom att rivs upp i sin helhet av andra anledningar, och en helt ny tillsätts (Nilsson 2009).

Referenser

- Anderbring, B. (1982). Incest. *Socialnytt*, 15 (9), 2–4.
- Bergenheim, Å. (2005). *Brottet, offret och förövaren. Vetenskapens och det svenska rättsväsendets syn på sexuella övergrepp mot kvinnor och barn 1850–2000*. Stockholm: Carlsson.
- Blomstrand, S. (1982). Barnmisshandelskongress i Amsterdam. *Socialmedicinsk tidskrift*, 59 (1), 21–23.
- Bourdieu, P. (2000). *Om televisionen*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Brante, T. (1989). *Vetenskapens sociala grunder. En studie av konflikter i forskarvärlden*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Britasdotter, Å. (1982). Incest. Tystnadens konspiration. *Kvinnotidningen Q*, 2 (1), 29–30.
- Britasdotter, Å. & Stövling, B. (1982). *Incest. Dotterrätt mot patriarkatet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Britasdotter, Å. (1983). *Incest – ett brott vi kan stoppa och förebygga!* Stockholm: Byrån för stöd mot incest.
- Brownmiller, S. (1993 [1975]). *Against Our Will. Men, Women and Rape*. New York: Fawcett Columbine.
- Brøgger, J. & Wiig, Ch. (2003). *Hekseprosess. Bjugn-saken i et juridisk og kulturhistorisk perspektiv*. Trondheim: Communicatio forlag.
- Butler, S. (1979). *Conspiracy of Silence. The Trauma of Incest*. New York: Bantam Books.
- Carlsson, N. (2009). *Avslöjandets tid. Kvinnors bearbetning av sexuella övergrepp*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Centerwall, E. (1980). Sexuella övergrepp mot barn inom familjen. RFSU bulletinen, 10 (6–7), 2–23.
- Crona, Å. (1996, 30 maj). Gränsskrämman Svensson håller sig utanför flokken. *Svenska Dagbladet*.
- Dahlström Lannes, M. (1990). *Mot dessa våra minsta. Sexuella övergrepp mot barn*. Stockholm: Gothia.

- Dock, A-M. (1984, 9 september). Rapport om sexuella övergrepp: Svårt för barn att få hjälp från samhället. *Dagens Nyheter*.
- Eduards, M. (2002). *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber.
- Eriksson, M. (2003). *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av fädernas våld*. Stehag: Gondolin.
- Finkelhor, D. (1979). *Sexually Victimized Children*. New York: The Free Press.
- Gill-Wettergren, A-L. & Gill, P. E. (1985). "Skälig misstanke"? Ett fall av misstänkt incest. Lund: Studentlitteratur.
- Guettler, K. (1986a). Pendeln har sannerligen slagit över! *Psykologtidningen*, 4 (14), 9.
- Guettler, K. (1986b). Barn kan faktiskt 'ljuga om incest'. *Psykologtidningen*, 4 (17), 6.
- Guillou, J. (2002). *Häxornas försvarare. Ett historiskt reportage*. Stockholm: Piratförlaget.
- Gunne, M. (1983). Myndigheterna blundar för incesten. *Hertha*, 70 (3), 31.
- Gustavsson, L.H. (1983, 14 november). Brev till regeringen från Rädda Barnen. Dnr V2555/83.
- Hacking, I. (2000). *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.
- Hallberg, M. & Rigné, E.M. (1999). *Sexuella övergrepp mot barn. Expert-rapport. En studie av debatten om sexuella övergrepp mot barn 1994–1998*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Herman, J.L. (1981). *Father–Daughter Incest*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Holgerson, A. (1995a). Psykologin och rättssäkerheten. *Medborgarrätt*, 10 (3), 8–11.
- Holgerson, A. (1995a, 18 november). Psykologer manipulerar rätten. *Dagens Nyheter*.
- Holmberg, B. (1984). Allt fler förskolebarn utsätts för sexuella övergrepp. *Psykologtidningen*, 2 (24), 4–6.
- Jansson, M. & Wendt, M. (2006). 'Heja Uffe!' Så legitimeras mäns överordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 27 (4), 7–27.
- Justice, B. & Justice, R. (1982 [1979]). *Incest – det okända brottet*. Stockholm: AWE/Geber.
- Jöberger, B. (1983, 23 mars). Sifo-undersökning om incest: Var tionde flicka utnyttjas sexuellt. *Dagens Nyheter*.
- Kadhammar, P. (1994, 4 maj). Expressens Peter Kadhammar om två incestmål.

- Därför frias bara den ena. *Expressen*.
- Kempe, R.S. & Kempe, H.C. (1979 [1978]). *Barnmisshandel. Hur den ser ut och hur den kan förutsägas, förhindras och behandlas*. Stockholm: Wahlström och Widstrand.
- Kinberg, O., Inge, G. & Riemer, S. (1943). *Incestproblemet i Sverige*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Kitzinger, J. (2004). *Framing Abuse. Media Influence and Public Understanding of Sexual Violence Against Children*. London: Pluto Press.
- Kutchinsky, B. (1991). Häxjakt i Cleveland. *BRÅ-Apropå*, 17 (1–2), 11–17.
- Laclau, E. & Mouffe, Ch. (2008 [1985]). *Hegemonin och den socialistiska strategin*. Göteborg: Glänta.
- Lindblad, F. (1989). *Sexuella övergrepp mot barn. Karakteristika och utredningsmetodik*. Stockholm: Karolinska institutet.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, I. & Kalliokoski, A.-M. (2001). Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige: En omfattningsundersökning. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Mark, A. (1981). Sexuellt övervåld mot barn alltmer uppmärksammat i anglosaxiska länder. *Läkartidningen*, 78 (30–31), 2678–2679.
- Martens, P.L. (1986). *Sexualbrott mot barn. En kartläggning utifrån kriminalstatistiken*. BRÅ-PM 1986:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Martens, P.L. (1988). Kriminalstatistikens bild av sexuella övergrepp mot barn. I Å.Kling (red.), *Ett barn far illa. Sexuella övergrepp inom familjen – psykologiska synpunkter på bakgrund, utredning och behandling*. Stockholm: Psykologförlaget AB.
- Martens, P.L. (1989). *Sexualbrott mot barn. Presentation och diskussion av några centrala teman inom forskningsområdet*. BRÅ-rapport 1989:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Martens, P.L. (1990). *Sexualbrott mot barn. Beskrivning av de misstänkta brotten*. BRÅ-rapport 1990:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Martens, P.L. (1991). *Sexualbrott mot barn. De misstänkta förövarna*. BRÅ-rapport 1991:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Mellberg, N. (2002). *När det överkliga blir verklighet. Mödrars situation när deras barn utsätts för sexuella övergrepp av fäder*. Umeå: Boréa.
- Nilsson, G. (2009). *Könsmakt eller häxjakt? Antagonistiska föreställningar om mäns våld mot kvinnor*. Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.
- Nilsson, G. (2010). Kampen om kvinnohuset. Om splittring som strategi eller

- eftergift. *Rig. Kulturhistorisk tidskrift*, 93 (2), 83–96.
- Nilsson, G. (2013). Att analysera sanningens rörlighet. Objektivitet, politik, fält. *Kulturella Perspektiv*, 21 (3–4), 41–50.
- Ormstad, K. (1996). En annan sida av verkligheten – men knappast hela. *Läkartidningen*, 93 (26–27), 2535.
- Pettersson, G-M. & Fahlberg, G. (1990). Misstankar om sexuella övergrepp mot barn måste alltid anmälas till socialnämnden. *Läkartidningen*, 87 (32–33), 2480.
- Rush, F. (1980). *The Best Kept Secret. Sexual Abuse of Children*. New York: McGraw-Hill.
- Rönström, A. (1983/84). Sexuella övergrepp mot barn. *Barnombudsmannen*, 3, 68–89.
- Scharnberg, M. (1993). *The Non-Authentic Nature of Freud's Observations. Volym I och II*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Scharnberg, M. (1994). Incesthysterin och domstolarna. *Medborgarrätt*, 9 (3).
- Schlaug, R. (1993). Psykologi på villovägar. I L. Hane (red.), *Rättvisan och psykologin*. Stockholm: Contra.
- Scott, S. (2001). *The politics and experience of ritual abuse. Beyond disbelief*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Sjöqvist, S. (1983, 17 februari). Barn ljuger aldrig om incest. *Expressen*.
- Socialstyrelsen (1991). *Sexuella övergrepp mot barn. Allmänna råd från Socialstyrelsen 1991:3*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Socialstyrelsen (1999). Ny kunskap om sexuella övergrepp mot barn. *Socialstyrelsens meddelandeblad*, 5.
- Socialstyrelsen (2001). Sexuella övergrepp mot barn. En kunskapsöversikt. *SoS-rapport 2000:1*.
- SOU 1953:14. *Förslag till Brottsbalk. Avgivet av straffrättskommittén*. Stockholm: Norstedt.
- SOU 1976:9. *Sexuella övergrepp. Förslag till ny lydelse av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrott. Betänkande avgivet av sexualbrottsutredningen*. Stockholm: Liber Förlag/Allmänna förlaget.
- Strömbäck, J. (2000). *Makt och medier. En bok om samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska makthavarna*. Lund: Studentlitteratur.
- Sutorius, H. (1996). Rätt, orätt och andra bakslag. *Bang*, 6 (1–2), 28–31.
- Svahn, I. (1985). *Sexuella övergrepp mot barn inom familjen. PM 91/85*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Svensson, P. (1992, 28 juni). Häxprocesser mot män. *Dagens Nyheter*.

- Svensson, P. (1995). *Skymningslandet*. Bjästa: Cewe-förlaget.
- Sylvan, B. (1991). *Jordbävningen. En häxprocess i modern tid*. Kopparberg: Insekten.
- Sylvan, H. & Winding, R. (1986). Tradition vända sig till vittnespsykolog? *Psykologtidningen*, 4 (8), 11–12.
- Sylvan, H. & Winding, R. (1987). Incestutredningar – videoinspelade barnintervjuer. *Psykisk hälsa*, 28 (1), 3–7.
- Thunberg, K. (1983, 13 juni). Steget blir allt kortare från fantasi till handling. *Svenska Dagbladet*.
- Thunberg, K. (1995, 18 mars). När bara två vet. *Svenska Dagbladet*.
- Torfig, J. (1999). *New Theories of Discourse. Laclau, Mouffe and Zizek*. Oxford: Blackwell.
- TV1 (1982, 2 mars). En skam utan like. *Studio S*.
- TV1 (1985, 30 april). *Rekordmagazinet*.
- Törnqvist, M. (2006). *Könspolitik på gränsen. Debatterna om varannan damernas och Thamprofessorerna*. Lund: Arkiv.
- Wendt Höjer, M. (2002). *Rädslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Malmö: Liber ekonomi.
- Wikman, M. (1986). Ingen lagtolkning från regeringen om incestanmälan. *Läkartidningen*, 83 (32–33), 2624.
- Wilhelmsson, K. (1984, 1 september). *Socialstyrelsen måste ta itu med incestbrotten*. *Aftonbladet*.
- Winding, R. (1986). *Inte kan det väl vara möjligt. Sexuellt utnyttjande av små barn inom familjen*. Stockholm: Psykologiförlaget AB.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Summary

This article studies the incest debate in Sweden during the period 1982–96. From a perspective of discourse theory it is examined the political processes of knowledge production and struggle for precedence of interpretation in relation to how incest was defined, debated and handled during this period. The article draw on discursive material in form of published text written by different individual and organizational actors, and assigned to three different phases of deconstruction and hegemony. First a period of pioneering and ad-

vocacy is identified, where criticism was directed at the medical view on incest as a deviation that had dominated for a long time. During this phase, incest as a women's issue as well as incest as a children's issue, was two parallel perspectives. Then, a period of bureaucratization is described, that resulted in an explicit, and somewhat repressive precedence of interpretation. Hereby a children's perspective came to prevail with the purpose to enhance children's legal rights. Finally a phase of criticism, resistance and backlash is described. The criticism was directed both against what was perceived as the tendency in society to prosecute innocent men, and against "women" (mothers, female professionals and the women's movement) who were considered to have been given too much power. On an analytic level it is discussed how the struggle for precedence of interpretation in the view of incest, can be understood as an expression of a more general gender political problem.

Keywords: incest, politics, hegemony, discourse theory, precedence of interpretation